

Papp Géza

Az ügyvédi és fogvatartotti jogok érvényesítésének aktuális kérdései¹

A 2005. január 1-jén bekövetkezett jogszabályi változások jelentősen kibővítették a büntetés-végrehajtás feladatkörét.² Míg korábban az előzetes letartóztatás végrehajtására fő szabályként a rendőrségi fogdában került sor, addig ma csak kivételes esetben – az ügyész, illetve a bíróság rendelkezése alapján –, meghatározott időtartamban helyezhető el a letartóztatott személy a rendőrség fogdájában. A büntetés-végrehajtási intézet vált az előzetes letartóztatás végrehajtási helyévé, a letartóztatásban lévő személyek száma jelentősen megnőtt a büntetés-végrehajtási intézetekben. Az új helyzet kihívást jelentett mind a büntetés-végrehajtás, mind pedig az ügyvédség részére. Az ügyvédek a szabályozás módosulását megelőzően elvették jártak az intézetekben, az elítélteket felkeresők száma nem volt jelentős. (A későbbiekben kizárólag az előzetes letartóztatás körébe eső kérdéseket érintem.)

A büntetőeljárás szabályai szerint a fogva lévő terhelt jogosult arra, hogy a védőjével, ha külföldi állampolgár, az államának konzuli képviselőjével a kapcsolatot felvegye, vele írásban és szóban ellenőrzés nélkül érintkezék.

Hozzátartozójával vagy – az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig az ügyész, azt követően a bíróság rendelkezése alapján – más személlyel szóban, személyesen felügyelet mellett, írásban ellenőrzés mellett érintkezhet. Ezek azok az alapvető jogosultságok, amelyek érvényesülését a büntetés-végrehajtási intézetekben biztosítani kell.

A büntetőeljárás alapelveiből és a kényszerintézkedés jellegéből eredően a kényszerintézkedés foganatosítása a védelemhez való jogot nem korlátozhatja. Fogva lévő terhelt esetében a védelem kötelező. Ebből következik, hogy minden előzetes letartóztatásban lévő személy rendelkezik védővel. A védő megbízás, illetve a hatóság kirendelése alapján jár el. A korábbi években a jogvédő szervezetek okkal tették szavá, hogy a kirendelt védők nem tartanak kapcsolatot az előzetes letartóztatásban lévő terheltekkel. Elsősorban anyagi okokra volt visszavezethető a kirendelt védők hanyagsága, mivel az ügyvédi beszélőkért díjazás nem járt, és a kirendelt védő a beszélővel felmerült költségei megtérítésére sem tarthatott igényt. A büntetés-végrehajtási intézeteket nagyobb részt a meghatalmazott védők látogatták. Gyökeres fordulatot hozott a kirendelt védők díjának legalább részbeni rendezése.³ Az ügyvédség létszámának gyors emelkedése is

¹ „A büntetés-végrehajtási szervezet aktuális biztonsági kérdései” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Be. 135. § (1) bek.

³ 7/2002. (III. 30.) IM r. 6. §

hozzájárult ahhoz, hogy a kirendelt védők hasonló sűrűséggel keresik fel védenceiket, mint a meghatalmazás alapján eljárók. Jelenleg elmondható, hogy a védők megfelelő gyakorisággal tartanak kapcsolatot a fogva lévő védenccikkel.

A nagy számú előzetes letartóztatásban lévő személy elhelyezése a büntetés-végrehajtást új intézet létrehozására – Venyige utcai objektum –, illetve a meglévő épületek átalakítására készítette. A büntetés-végrehajtás az ügyvédi beszélő helyiségek számát jelentősen megnövelte. A Venyige utcában a beszélők lebonyolítása új formában történik. Nem a fogvatartottat mozgatják, hanem a védő – önállóan – keresi fel a védenccé zárkájához legközelebb eső ügyvédi beszélő helyiséget. A rendszer bevált. A büntetés-végrehajtás intézetet nem terheli a fogvatartott belső mozgatása, az ügyvédnek nem kell várakoznia a terhelt elővezetésére. Tapasztalatom szerint megfelelő számban állnak rendelkezésre beszélő helyiségek.

A többi intézetben a fogvatartottakat kísérik a beszélő helyiségbe, amely személyzetet és időt igényel. Általában zökkenőmentesen zajlik a beszélők lebonyolítása. A helyiségek kialakítása lehetővé teszi, hogy a terhelt és a védő szóban és írásban ellenőrzés nélkül érintkezzen. A terheltet és a védőt elválasztó plexiablakon kialakított rés biztosítja az iratok átadását, ugyanakkor megakadályozza más tárgyak be-, illetve kijuttatását.

A beszélők bonyolítása során a gyakorlatban előforduló súrlódások leginkább a létszám gondokra vezethetők vissza. A büntetés-végrehajtás nem rendelkezik kellő számú és képzettségű személyzettel; az ügyvédi kar pedig nem bír jogszabályi lehetőséggel az ügyvédek számának korlátozására.

Az ügyvédek részéről a leggyakrabban szabályszegés a hozzátartozók által írt levelek be-, illetve a terhelt által a hozzátartozókhoz írt levelek kijuttatása. Az ellenőrzés lehetősége a büntetés-végrehajtás részéről korlátozott, mivel a terhelt a védőjével írásban ellenőrzés nélkül érintkezhet. A terhelnél lévő, a védekezés körébe eső iratok átvizsgálása – az én értelmezésem szerint – nem lehetséges. Hasonlóképpen nem megengedett a védő iratainak ellenőrzése. A törvényi kivételekről⁴ most nem ejtek szót.

A „tiltott” levelezés elősegítése sok megbízó esetében mintegy elvárásként jelentkezik. A levelek általában nem rendelkeznek olyan tartalommal, amely a büntetőeljárás érdekeit sértené. A védő egyébként is átadhatja a szóbeli üzeneteket, a leveleket akár fel is olvashatja. A terheltek vallomásaikat egyeztetethetik, tehát annak sincs akadálya, hogy tettestárostól származó üzeneteket a védő átadja. A közelmúltban nem talákoztam olyan esettel, hogy védő levélen kívül más dolgot kívánt volna be-, illetve kijuttatni.

A levél átadása a hatályos jog és az intézet szabályait sérti. A levelezésre általában felelősség okán derül fény, amikor a védő a táskáját, az iratait az intézetben hagyja, és az elérhetőség, azonosítás céljából azokat a büntetés-végrehajtási alkalmazott átvizsgálja, a levelet megtalálja. Az ilyen eseteket az intézet valamelyik vezetője jelzi az illetékes kamarának. A bejelentés alapján a kamarák elnökei az előzetes vizsgálatot ál-

talában elrendelik. Az ügyvédi hivatás szabályai⁵ ugyanis kötelezően előírják az ügyvédeknek az intézeti rendelkezések betartását. Az ilyen jellegű ügyekben fegyelmi intézkedés alkalmazására, vagy pénzbüntetés kiszabására kerül sor.

A büntetés-végrehajtás, illetve a kamarák közötti „levélváltás” másik gyakori oka a védő és a büntetés-végrehajtási dolgozó közötti vita. Amint azt már említettem, a kamaráknak tagjaik sorába fel kell venniük azokat a személyeket, akik a szükséges végzettséggel és feltételekkel rendelkeznek. Az alkalmasság vizsgálata nem megengedett. Egyedüli lehetőséget a törvény a közbizalomra való érdemtelenység esetében enged. Az ügyvédség személyi összetétele, felkészültsége adott.

A büntetés-végrehajtás azonban vizsgálhatja az alkalmasságot, sőt meghatározhatja az egyes szolgálati helyekkel szembeni elvárásokat. A be- és kiléptetést végzők személyének kiválasztása önmagában megelőzheti a konfliktusok kialakulását. Egyes intézetekben állandó összetételű az ezeken a helyeken szolgálatot teljesítő személyi állomány. Így a büntetés-végrehajtási dolgozók és az ügyvédek között korrekt munkakapcsolat alakult ki. Mind a két fél ismeri – a szükséges mértékben – a másik feladatát, a „játékszabályokat”. A konfliktus kiváltója leggyakrabban a megalázó hangvétel, a szerepek félreértése. Az ügyvéd nem előjárója a büntetés-végrehajtási dolgozónak, de nem is fogvatartott vagy a fogvatartott hozzátartozója (látogatója). Nehezen kezelhető, ha a büntetés-végrehajtási dolgozó azt közli a védővel, hogy „amíg maga itt bent van, addig azt csinálja, amit én mondok”. A büntetés-végrehajtás az oktatás során kiterhetne arra – feltehetően ki is tér –, hogy a védő közfeladatot ellátó, a büntetőeljárásban részt vevő személy, aki munkavégzés céljából keresi fel az intézetet.

Az ügyvédek (védők) beléptetésekor figyelemmel lehetne lenni arra, hogy a védő és fogvatartott közvetlenül nem érintkezik, a két személy egymástól fizikailag elkülönített. A védő mozgása csak az intézet meghatározott részére terjed ki, és vagy közvetlen módon, vagy technikai eszközzel ellenőrzött.

Az elmúlt évben rendszeresen érkeztek jelzések, hogy a Gyorskocsi utcai objektumot felkereső védőkkel szemben a belépéskor, de a kilépéskor is alkoholszondás vizsgálatot alkalmaznak. Az ilyen intézkedések okszerűen a helyzet elmérgesedéséhez vezethetnek. Az értelmetlen és sértő magatartás megszüntetése érdekében a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka és a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke személyesen találkozott. A megbeszélés azt igazolta, hogy tárgyszerű tájékoztatás, az érdekek kölcsönös figyelembevétel a jogalkalmazás olyan módját eredményezi, amely mind a két fél számára elfogadható.

A fenti eset kapcsán szót érdemel a „genius loci”, a hely szelleme. Érdemes lenne vizsgálni, hogy mely intézetek esetében gyakoribbak a konfliktushelyzetek.

A védő munkáját nagyobb részt az irodáján kívül végzi: a rendőrségen, az ügyészségen, a bíróságon, a büntetés-végrehajtási intézetben. Az ügyvéd idejét jórészt nem maga osztja be, mivel többnyire értesítésre vagy idézésére jelenik meg. Így számunkra az idő, a kiszámíthatóság fontos tényező.

Az ügyvédi beszélők lehetséges ideje ma egybeesik a tárgyalások és félfogadások időpontjával. A fogvatartott a nap huszonnégy órájában az intézetben tartózkodik, vele – a kötelező pihenőidő leszámításával – bármikor lehet beszélni. A beszélők lebonyolításában résztvevő büntetés-végrehajtás dolgozók munkaidő beosztása az ügyvédség előtt nem ismert. Nem tartom azonban kizártnak, hogy a jelenlegi szűkös keretek közös akarattal tágíthatók. A lehetséges időtartam meghatározásának újragondolása nem elvetendő kérdés. A két testületnek, a büntetés-végrehajtásnak és az ügyvédségnek közösen kellene áttekintenie, miként lehetne még gördülékenyebb az együttműködés közöttük.

Szót érdemel a beszélő helyiségek állapota, felszereltsége. A helyiségek összességükben megfelelők, kulturáltak. Néhányukban rongálás nyoma látható. Nem ismert előttem, hogy ezeket a helyiségeket a büntetés-végrehajtás egyéb célra használja-e, de a párkányon lévő feliratok és vésetek egy része nem hagy kétséget afelől, hogy az ügyvéd keze munkája. Egyes helyiségekben a világítás néha nem működik, vagy a fényerő nem megfelelő. A téli időszakban elkelve egy ruhafogas is. A technikai feltételek – az apróbb hiányosságok ellenére – alapvetően biztosítottak a beszélők lefolytatásához.

A büntetés-végrehajtás vezetői felajánlották közös szakmai program megrendezését, melyet csak támogatni lehet. Az időnként megtartandó közös fórum lehetőséget adna mindkét félnek arra, hogy megismerkedjenek az egymást foglalkoztató kérdésekkel, a szakmákból fakadó sajátos gondolkodásmóddal. A beszélgetés biztosítaná mindkét oldalnak a részletek felvetését is.

A büntetés-végrehajtás és az ügyvédi kar vezetői között fennálló hagyományosan jó kapcsolat az alapja annak, hogy a jogértelmezés kérdésében nincs vita, az együttműködés a két testület között zavartalan. Az ügyvédi karnak az a tapasztalata, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek maradéktalanul biztosítják az előzetes letartóztatásban lévő terhelteknek az eljárási jogaik gyakorlását.